

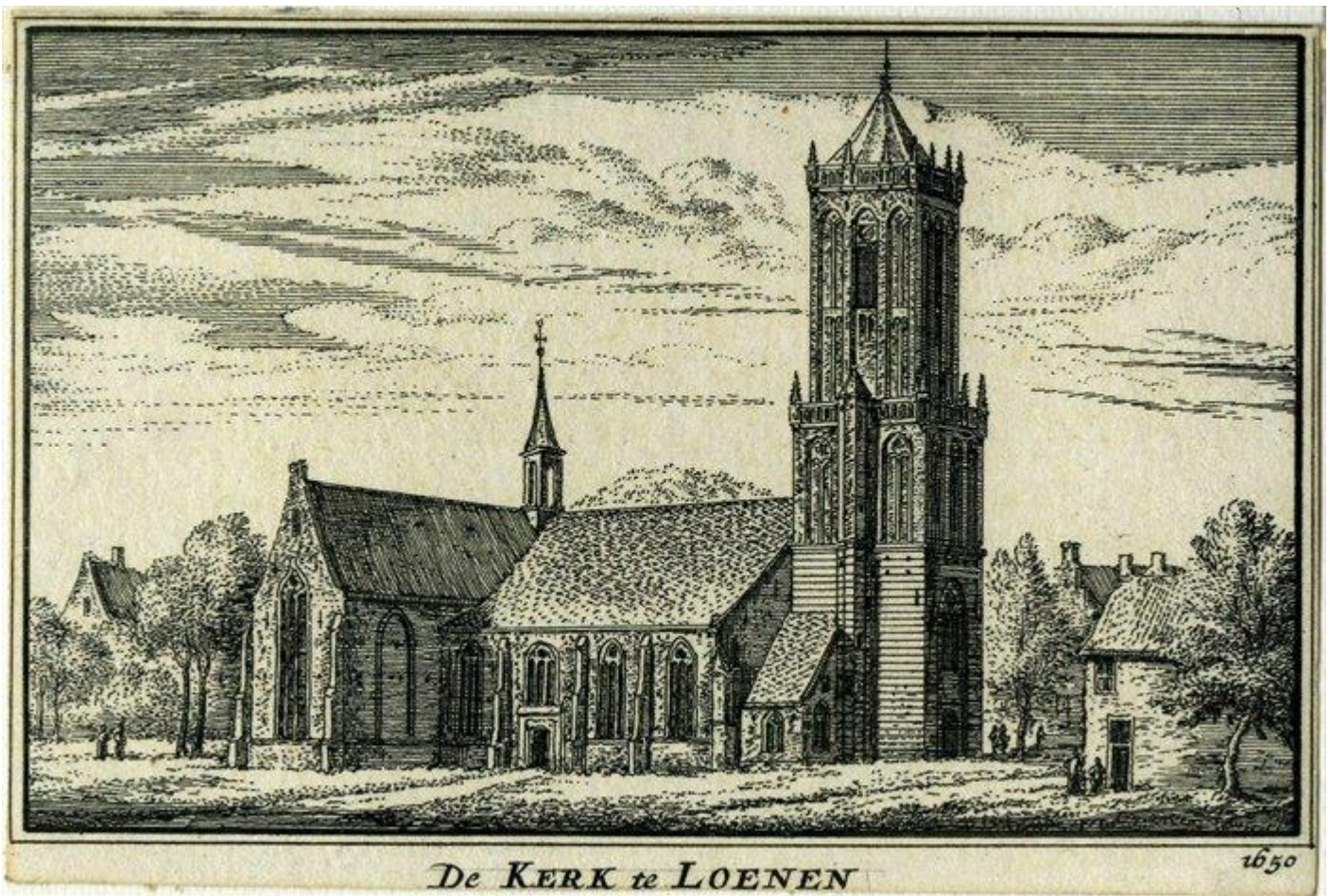
De Hervormde Kerk in Loenen.

Aan de oevers van de Vecht ontstonden in de vroege Middeleeuwen enkele nederzettingen. De nederzetting Loenen blijkt al in de tiende eeuw te bestaan. De oudst bekende vermelding van het dorp komt voor in een oorkonde van het jaar 953. Hierin schenkt Keizer Otto I (936-973) de goederen van graaf Hatto (overleden voor 953) in Lona (= Loenen) aan bisschop Balderik te Utrecht. Loenen moet dus al eerder zijn ontstaan. De kerk in Loenen is in de tiende eeuw gesticht als dochterkerk van de kerk in Nederhorst den Berg en gewijd aan Sint Liudger. In die tijd zal er ook wel een houten kapel zijn gebouwd. De oorspronkelijke kapel heeft op de plaats van het huidige koor gestaan. Als herinnering aan de ontstaansgeschiedenis is in het gewelf van het koor een sluitsteen met een afbeelding van Liudger ingemetseld. De grote Kerk van Loenen wordt ook wel Ludgeruskerk genoemd.

Sluitsteen met een afbeelding van St. Liudger.

Wanneer het huidige kerkgebouw is neergezet, is moeilijk vast te stellen. Het koor is het oudste deel van de kerk. Verder is bekend dat de kerk tussen 1320 en 1464 enkele malen is uitgebreid, onder meer met een vijfzijdig koor en een sacristie, opgetrokken uit baksteen met een tufsteen bekleding. De opdracht voor deze uitbreidingen kwam van de familie Van Amstel van Mijnden, die in het koor een familiegraf liet aanbrengen. Oorspronkelijk bewoonden leden van de familie het kasteel Mijnden, in 1446 werd kasteel Kronenburg hun hoofdzetel. Mijnden en de beide Loosdrechten behoorden in die tijd tot de parochie Loenen, omdat de drie afzonderlijke heerlijkheden te weinig inwoners hadden voor het stichten van een eigen kerk. Mogelijk stond er in het huidige Nieuw-Loosdrecht (in die tijd Ter Sype genoemd) een doopkapel, een zogenaamd baptisterium, waar de pastoor van Loenen de kinderen kon dopen. Dit bespaarde de inwoners van Loosdrecht een lange tocht naar Loenen. Het geslacht Van Amstel van Mijnden heeft invloed gehad op regelmatige vergroting van het kerkgebouw. Rond 1518 verrees een transept. Kort daarop werd het éénbeukige schip verbreed tot een omvang van drie beuken, waardoor de kerk haar huidige vorm van een kruiskerk kreeg. Enige tijd later is ook de toren gebouwd, geïnspireerd op die van de Dom in Utrecht.

Een tekening van de kerk in Loenen van 1650. Op deze afbeelding heeft de toren nog een veel stompere spits dan de huidige.

Overgang naar de reformatie

In 1578 koos Amsterdam voor de Prins van Oranje en daarmee ook voor het protestantisme. In dat jaar werd de classis Amsterdam van de toenmalige Nederduitse Gereformeerde Kerk (voorheen: Nederlandse Hervormde Kerk, nu Protestantse Kerk in Nederland) ingesteld. Vanuit de classis werd druk uitgeoefend op omringende kerken, vooral in Holland, maar ook in de grensstreek tussen Utrecht en Holland, om eveneens tot de Gereformeerde Kerk over te gaan. De kerk in Loenen volgde Amsterdam nog in dat zelfde jaar. Zij werd om redenen, die samenhangen met de patronaatsrechten, ingedeeld bij de classis Amsterdam. De overgang ging gepaard met een zuivering van het interieur van het kerkgebouw. De roomse beelden en altaren werden uit de kerk verwijderd. Ook de glas-inloodramen, waarop heiligen waren afgebeeld, werden vernield. Uit de nog aanwezige voorwerpen in de kerk is een rijke geschiedenis te voorschijn te halen. In de kerk hangt een tiental rouwborden van de adellijke families die in en rond Loenen hebben gewoond met name van de families Van Lynden en Moens. Ook liggen er in de kerk grafstenen die van een rijke geschiedenis kunnen vertellen.

De rooms-katholieken van Loenen en omstreken moesten uitkijken naar een andere plaats van samenkomst. Zij kwamen in de periode 1578-1652 bijeen op een afgelegen plek, namelijk in het Huis Het Honderd (huidig adres: Honderdsche Laantje 4 te Nieuwe ter Aa).

De heren van Kronenburg bleven na de kerkhervorming in 1578 de rooms-katholieke godsdienst trouw. Begin 17e eeuw is Anthony van Lynden († 1626) Heer van Kronenburg. Zijn vrouw Alexandrina van Stepraedt, die hem lange tijd overleeft, bleef de rooms-katholieke bevolking in Loenen en Loenersloot daadwerkelijk steunen. In 1652 liet zij aan de Slootdijk een kleine (schuilkerk) bouwen. In de Franse Tijd (1795-1813) ontstond er discussie over de vraag of de Grote Kerk in Loenen moest worden teruggegeven aan de rooms-katholieke bevolking. De afloop is bekend: na veel heen en weer geschrijf bleef het kerkgebouw in handen van de Hervormde Gemeente.

De Toren

Tot in de 18e eeuw is de toren eigendom van de kerk geweest. Toen bij de Staatsregeling van 1798 de torens "*gehecht aan de kerkgebouwen der voormaals heerschende Kerken, benevens de klokken mei dezelve huizingen verklaard waren eigendommen te zijn en blijven der Burger Gemeenten, staande ten allen tijde onder derzelver beheering en onderhoud*", is ook onze kerktoren overgegaan. Bij de restauratie, als gevolg van de brand in 1714 is onder andere de spits die tot die tijd vrij stomp was, vervangen door een nog spits model. Op deze wijze kreeg de toren in grote lijnen het silhouet zoals dat tot op de dag van vandaag boven Loenen uitsteekt. De toren staat al jaren uit het lood. Scheurmetingen op verschillende plekken in de kerk laten zien dat de scheuren steeds breder worden. Dit betekent dat de toren nog steeds in beweging is. In het verleden is wel eens geprobeerd om de toren weer recht te zetten. Zo is bekend dat in 1747 de toren, toen die wel heel erg scheef stond, werd recht gezet door een plaatselijke aannemer, nadat verschillende specialisten (voornamelijk torenbouwers) te kennen hadden gegeven hun vingers hier niet aan te willen branden. De plaatselijke aannemer zag het echter wel zitten. Hij groef hiertoe een sleuf aan de kant waar de toren naar toe moest zakken. Hij liet de klok luiden en ziedaar de toren zakte warempel weer naar de goede kant. Dit leverde de plaatselijke aannemer naast een onkostenvergoeding, die uiteraard vele duizenden gulden lager lag dan die van de voornamelijk torenbouwers, een gedicht op.

Restauraties

Door de jaren heen is uit stukken bekend dat er verschillende keren groot onderhoud en/of verbouwingen aan de kerk zijn gepleegd. In 1714 trof de bliksem de toren van de kerk. Men was zeer bezorgd en dacht dat de toren geheel zou uitbranden en omvallen. Daarbij zou de kerk en mogelijk ook omliggende huizen worden verwoest. In allerijl werd een renbode gestuurd naar Loosdrecht, waar Loenens predikant, Anthonius Konijnenberg, een preekbeurt vervulde. De renbode moest de predikant waarschuwen dat hij zijn goederen moest redden uit de pastorie die naast de toren stond. De renbode kwam hijgend aan in Loosdrecht en verstoorde daar de kerkdienst met de mededeling dat de kerk in Loenen in de brand stond en dat er grote gevaren dreigden voor de pastorie en heel het dorp. De predikant reageerde echter rustig en zei tegen de bode: *Keer weder te rugge, daar is niemand die leeft, die de Almachtige en slaande hand Gods ontwijken kan. Laat mijne goederen aan haar plaats. De Here zal ons mogelijk genadig zijn.*

Of het geloof van de predikant het onheil gekeerd heeft of dat het komt doordat in de gehele toren het brandbare hout verbrand was zal altijd onduidelijk blijven. Een feit is echter dat de brand in de toren vanzelf doofde en de toren, als een rokende schoorsteen bleef staan. De bezorgdheid van de inwoners van Loenen is begrijpelijk. Uit een keur van 1708, waarin het aantal hooibergen tot 1 per huis moest worden beperkt, kan worden afgeleid dat huizen in het dorp meerdere hooibergen hadden. Ook weten we dat de blusmiddelen in die tijd zeer beperkt waren. In zo'n dorp zou een omvallende brandende toren grote schade hebben aangericht, al had het dorp toen nog niet de omvang van nu. Als de toren was gevallen was de kans groot geweest dat het dorp grote schade had geleden.

In 1945, vlak na de oorlog ontstond er veel schade door brand veroorzaakt door werkzaamheden aan het dak van de kerk. Zo werd bijvoorbeeld het Bätz orgel verwoest. Dit Bätz orgel was destijds geschonken door de vrouwe Nicola Geertruid Smits van Kronenburg. In opdracht van haar werd de bouw van dit orgel gestart in 1786. De bouw was gereed in 1787. De restauratie van de kerk na de Tweede Wereldoorlog nam vele jaren in beslag. Op 29 maart 1950 kon de kerk opnieuw in gebruik genomen worden.

Orgel

Aan de hand van bestaande afbeeldingen van dit Bätz-orgel werd door de Fa. Flentrop een nieuw orgel gebouwd. Recentelijk (2005) kreeg dit orgel, wat opgenomen is in de zogenaamde triomfboog, een grote onderhoudsbeurt. Om het originele karakter van het orgel te behouden werden wensen van de organisten om het orgel uit te breiden en aan te passen niet gehonoreerd. Alleen veranderingen die het karakter van het orgel niet aan tasten zijn in overleg met de betrokken instanties doorgevoerd. Het orgel is kandidaat om op de lijst van jonge monumenten te worden opgenomen.

Het Flentrop orgel, in de triomfboog, na de grote onderhoudsbeurt in 2005.

Interieur Restauratie

In de afgelopen vier jaar is binnen de Hervormde Gemeente een project uitgevoerd dat Werk aan de Kerk heet. Het project had tot doel om de kerk te restaureren, te verduurzamen en multifunctioneel te maken. En dat met respect voor Toen en Straks. In eerste instantie vooral voorbereiding en planvorming, later vergunningen aanvragen, Rijksdienst Cultureel Erfgoed en Mooi Sticht betrekken, fondsenwerving en het laatste jaar vooral het werk uitvoeren in samenwerking met ingehuurde bedrijven en veel vrijwilligersactiviteiten van diverse aard. De oude banken zijn vervangen door stoelen die staan opgesteld op een vloer van de oude grafstenen en voorzien van vloerverwarming. Door het aanbrengen van gebrandschilderd glas-in-lood in het voormalige koor (nu: Opstandingskapel) heeft deze een gedaanteverandering ondergaan. In de kapel is een korte beschrijving aangebracht (prikbord). Hier valt te lezen wat er wordt uitgebeeld. De opening van het "vernieuwde" gebouw heeft in september vorig jaar plaats gevonden. Als aanvulling is nog te melden dat er beelden van het gehele traject te vinden zijn op:

Beeldbank <https://my.hidrive.com/share/19l18pbvky#>

Filmpje RTV Stichtse Vecht <https://rtvstichtsevecht.nl/nieuws/artikel/laatste-loodjes-voor-restauratie-grote-kerk-loenen>

Loenen aan de Vecht, 24 februari 2007 en herzien op 26 juli 2023.